

БАЩА У ДОМА

(1895 г.)

Автор: Александрос Пападиамантис

(превод от гръцки: Мария Христова)

- Чичо, сложи ми малко зехтин в шишето, майка така заръча, защото нямаме баща у дома.
- На вересия?
- Да.
- И какво е станало с баща ти?
- Ами, отиде при друга жена.

Беше петгодишно момче, живо, с големи бляскави очи, облечено в дрипи. И с едно детско очарование, с една трогателна в своята невинност усмивка произнасяше всеки път тези думи, цялата дълбочина на които не беше в състояние да разбере, така че хора, които нямаха какво да правят, като мен, често го викаха и му задаваха въпроса на младия бакалин на квартала, само и само за да чуят от устата му отговора:

- Ами, отиде при друга жена.

Не го виждах за пръв път. В онзи ден се случи така, че бях богат. Бях успял след пет просби и четири отказа да получа петнайсет драхми от осемдесетте, които ми дължаха като възнаграждение за петседмична писателска работа. През тези дни, равни по брой на пълните лунни в годината, вместо да се погрижа да изплатя част от дълговете си, се случваше да похарча за един ден две трети от сумата, изтръгната с мъка, като предвидливо запазвах последната третина за идущите три седмици.

Викнах детето и му дадох едно петаче. То го взе, изплези език в блажена усмивка и като ме гледаше втренчено, каза:

- Дай още едно, бе, чичо!

*

**

Не беше единственото дете, което идваше в онази малка бакалия на улица С... в западните покрайнини на града. Бедни жени пращаха обикновено пет- шестгодишните си щерки да пазаруват. Случваше се по вечерно време да се заседявам по половин час, че и повече, говорейки с двама или трима приятели, които си пиеха аперитива в малкото магазинче, а понякога и да вечерям скромно там. Често пъти заекващи тригодишни дечица биваха провождани от безхаберните си майки с опасни стъклени чаши или шишенца в ръце, за да купят “ино” или “ольо”, или пък “цети”. Едно ще поиска да му дадат *фиба* (риба), друго ще поиска за петаче *кит* (кибрит). Само моят приятел, младият бакалин, беше способен да разбере езика им. Понякога на него му домиляваше и пращаше служителите си да придружат до вратата малките деца, за да пристигнат живи и здрави при майките си.

Често се случваше момиченцето, пет-шестгодишно, да забрави стоката, която е било изпратено да купи, и да каже нещо друго. А после – недоволство, протести от страна на майките, ругатни по адрес на бакалина. Все бакалина изкарваха виновен. Детето никога нямаше вина.

Друг път се случваше да изпадне по пътя половината ориз или да изяде половината захар. Тогава самата майка или баба идваше на крака и пустосваше бакалина, като казваше, че той такъв си бил, тя го знаела, все по-малко гледал да даде, за да забогатее той. А мога да свидетелствам, че бакалинът беше като търговец и като личност почтен човек. Понякога пък, в най-лошия случай, малкият купувач губеше по пътя парите, които беше получил като ресто в магазина. За да се предотврати това, парите от рестото грижливо се увиваха в хартия, а понякога се връзваха и на възел в парче плат и се слагаха в джоба на малкия. И въпреки това, много пъти се губеха петачета и десетачета, че и цели драхми. И отново бакалинът беше виновен.

*

**

Но да се върна към детето, за което първоначално ми беше думата. Никога не се бъркам в хорските работи, но моят приятел, малкият бакалин, знаеше всички тайни в квартала. Беше общ пазител на чуждите истории. Не знам дали съм го погледнал питащо, но при първия сгоден случай, сам започна да ми разказва как стояли нещата.

Преди девет години Манолис Флоеракис се оженил за Янула Поликарпу. От този брак се родили пет деца – третото било онова момче. Манолис бил дървар, но не се отличавал с особено трудолюбие. Работел – когато имало работа – от вторник до петък. В събота сутринта внезапно го заболявал кръстът, в понеделник го боляла глава. То се знае, че бил пиян до козирката от събота вечерта до понеделник сутринта.

Жената била работлива. Имала шевна машина и шиела ризи. Така изкарвала по пет драхми на седмица, които, добавени към тринайсете или четиринайсете драхми, припечелвани от мъжа ѝ, половината от които му трябвали за редовното неделно напиване, едва стигали за издръжката на семейството.

А семейството се увеличавало почти всяка година. По едно кърмаче или парцалаче се раждало редовно на всеки осемнайсет месеца с отчайваща регулярност. Семейството се увеличавало, а парите вкъщи намалявали. Работа се вършела все по-рядко. Шевната машина била извадена от употреба и захвърлена в един ъгъл. Янула, която едва успявала да отбие едно пеленаче и веднага започвала да кърми друго и която трудно смогвала да изпере станалите на парцали дрехи, нямала вече време да шие ризи.

Манолис не спирал да се напива редовно от събота вечер до понеделник призори. Янула нямала вече втора дреха на гърба си. Децата нямали винаги хляб. Жената роптаела. Манолис, когато се прибирал, ѝ триел сол на главата. Децата ревяли. Сламеният бил на дупки. Одеядлото не стигало да покрие трите по-големи деца.

Лампата била непочистена и нямала газ. Стомната се била счупила три дни по-рано и пиели от една стъкленница, когато кварталната чешма имала вода. Метлата, почерняла от мръсотия и останала наполовина, цапала пода вместо да го замете. Тиганът бил пробит и безполезен. Гърнето се пукнало, протекло и гасяло огъня, ако изобщо имало огън. Тенджерата била стара, проядена, некалайдисана. Калайджията предложил или да я купи срещу половин драхма, или да я калайдиса за половин, но с риск, казал, да се продъни и да стане безполезна. Янула предпочела да я задържи некалайдисана.

Шевната машина била заложена срещу петдесет драхми, които послужили за разходите по раждането на последното отроче и други дългове. Петдесетте драхми така и не били върнати и машината била задържана.

*

**

В такова състояние се намирал домът им, когато в него дошъл кумът.

Кумът бил около четиридесетгодишен, неженен, едър, хубавец с широк пояс. Бил голяма клечка, секретар на някакъв политик от област Атика и бил натрупал пари от наеми. Бил човек с влияние.

Отначало идвал един път в месеца. После дошъл два пъти за една седмица, като донесъл месо и някакви малки подаръци за децата. След това започнал да идва ден през ден. И накрая идвал всеки ден, като винаги носел провизии.

Кой знае какви намерения таял кумът. Обаче Янула била почитена, колкото всяка друга. Янула била почитена, но Манолис бил ревнив. И след много семейни вечери, по време на които сядал на една маса заедно с кума, след много сутрешни скандали, които вдигал на жена си, престанал да бъде последователен в каквото и да било, а по едно време започнал дори да замръква по чужди къщи.

Много пъти ѝ бил разказвал, че преди да я вземе си имал една приятелка. Тя се била омъжила оттогава, вероятно без свещеник, както понякога ставало в бедняшкия квартал. Сега обаче изглежда бил срещнал отново тази своя стара изгора и затова отсъствал от къщи доста вечери.

Що се отнася до Янула – единственото ѝ престъпление било, че вероятно се държала *дипломатично* с кума и не го изгонила без да ѝ мигне окото. Кумът, виждате ли, разбирал от политика, а пък тя била жена, която разбирала от дипломация. Но съседките нямали жалост и я одумвали. А един от съседите, кир Захос Ксефандулис, държал на принципа, че заинтересованият трябва “да знае какво става”. Скритата му задна мисъл, скрита и от самия него, била да се забавлява с виковете, с ударите по главата, със скубането на коса и с раздялата на двамата съпрузи.

Това ще рече да ти мисли човек доброто, да се грижи за честта ти, с други думи. Да те вкара в кървава разпра.

*

**

След последната страховита сцена, от която Янула се измъкнала с половин плитка, окървавена буза и скъсана риза, а всички по-разумни хора в квартала хранели убеждението, което споделя и пишещият – че Янула била невинна, Манолис потънал вдън земя. Отишъл да се събере окончателно със старата си изгора.

Междувременно кумът спрял честите си посещения. Сгодил се. Проспериращ ерген, снажен, хубавец с широк пояс, политически секретар, голяма клечка с пари от наеми, съвсем естествено било да си намери жена със зестра.

Бедната Янула се държала дипломатично с него. Само този грях извършила. А децата гладували. На него обаче му писнало да чака и си тръгнал овреме.

И Янула останала с четирите деца – петото починало, повикано рано от вселюбещия и премъдър Отец в благоуханния рай, в прекрасната градина с криновете и нарцисите, цъфтящи навеки заедно с невинните младенци; останала, казвам, с четири деца без баща, а също и без кум.

Останала без хляб в шкафа и без огън в огнището, без дреха, без сламеник, без завивка, без гърне и без стомна. И без шевна машина!

А третото дете, Мицос, онова, което виждах, идваше в бакалията и искаше от младия бакалин, точен в теглилките, но не разбиращ от подаяния, да му капне “една капка зехтин в

шишето”; то, което би било достойно да капне глътка вода в устата на много богаташи на оня свят.

И оправдаваше молбата си с думите:

– Нямаме баща у дома!

***

ПЕСЕНТА НА ТЮЛЕНА (1908)

Автор: Александрос Пападиамантис

(превод от гръцки: Мария Христова)

В подножието на скалите, където се разбиват вълните, където извежда пътеката, започваща от вятърната мелница на Мамоянис, откъдето се вижда гробището, и на запад, покрай връзващото се ниско долу море – място, където селските момчетии не спираха да плуват от сутрин до вечер през цялото лято и което наричаха Черупката поради формата му, – слизаше по заник слънце старата Лукена. Тя беше почернена бедна старица, понесла под мишница бохча с вълнени постелки, за да ги изпере в солената вода, а после да изплакне в малката чешма, Глифонери, сълзяща от един скален процеп и кротко вливаща се в морето.

Слизаше полека по спускащата се надолу пътека и с тих гласец нареждаше дълбока траурна песен, като едновременно с това вдигаше длан към челото си, за да притули очи от блясъка на слънцето, което залязваше в отсрещната планина, а лъчите му галеха оградените гробове срещу нея, с паметници, светнали от белота, варосани, греещи сред последните му лъчи. Спомняше си за петте си деца, които беше погребала в този харман на смъртта, в тази градина на разложението, едно след друго преди много години, още докато беше млада. Две момичета и три момчета, всичките невръстни, ù беше покосила ненаситната смърт.

Накрая взе и мъжа ù; бяха ù останали само двама сина, заминали на гурбет. Единият се запътил към Австралия – така ù бяха казали – и не беше пращал писмо от три години. Не знаеше какво е станало с него. Другият, по-малкият, пътуваше с корабите из Средиземно море и от

време на време се сещаше за нея все още. Беше ѝ останала и една дъщеря, женена, с половин дузина деца.

Близо до нея беше сега баба Лукена, на стари години ѝ служеше, заради нея слизаше по спускащата се надолу пътека, за да изпере чергите и разни долни дрехи в солената вода, а после да ги изплакне в Глифонери.

Старицата се приведе в края на една ниска, издълбана от морето скала и започна да пере дрехите. Отдясно се спускаше по-плавно, полегато отвесната страна на възвишението, върху което беше Упокойното място и по склоновете на което вечно се търкаляха към всепоглъщащото море изгнили отломки от изровени гробове, останки от човешки скелети, позлатени пантофки или златоткани долни ризи на млади жени, погребани на времето заедно с тях, къдрици руса коса и други трофеи на смъртта. Високо над главата ѝ, малко вдясно, в неголяма скрита вдлъбнатина встрани от гробището беше седнал млад пастир на връщане от полята с малкото си стадо и, без да помисли за скръбта на това място, извади кавала от торбата си и подхвана весела овчарска мелодия. Жалната песен на старицата заглъхна под звуците на флейтата, а хората, които се завръщаха от полята в онзи час – слънцето междувременно беше залязло – чуваха само кавала и се оглеждаха да видят къде беше свирачът, който не се виждаше, скрит между храстите в дълбоката кухня на скалите.

*

Една двумачтова гемия беше готова да отплава и обикаляше в пристанището, но платната ѝ не се издуваха и така и не поемаше покрай западния нос. Един тюлен, безцелно плуващ наблизко в дълбоката вода, дочул може би тихото нареждане на старицата, привлечен от шумния кавал на малкия пастир, излезе напред в плитчината и се радваше на звуците, и се полюшваше сред вълните. Едно малко девойче – най-голямата внучка на старицата, деветгодишната Акривула, вероятно изпратена от майка си или по-скоро изплъзнала се от будния ѝ взор при вестта, че баба ѝ се намира при Черупката да пере в морето, дойде да я потърси и да поиграе малко във водата. Но не знаеше къде точно започва пътеката от мелницата на Мамоянис, срещу гробището и щом чу кавала, тръгна натам и намери скрития свирач. След като се насити да слуша овчарската флейта и да се любовува на малкия пастир, видя някъде в нощния здрач малка пътека, по която сигурно беше дошла старата ѝ баба. И тръгна по рязко спускащата се пътека, за да стигне до морето и да я пресрещне. А нощта вече беше паднала.

Малката направи няколко крачки надолу, после видя, че пътеката става още по-стръмна. Извика и се опита да се изкачи, да се върне обратно. Намираще се на ръба на една издадена

напред скала, два човешки боя над морето. Небето притъмня, облаци скриха звездите, а луната крееше в последната си фаза. Колкото и да опитваше, вече не намираще пътя, по който беше дошла. Обърна се отново към бездната и понечи да слезе. Подхлъзна си и – пляс! – падна в морето. Беше толкова дълбоко, колкото скалата висока. Около два разтега¹. От звука на флейтата писъкът не се чу. Пастирът чу плясък във водата, но от там, където седеше, не се виждаше основата на скалата и брега на морето. А и не беше обърнал внимание на малкото момиченце и почти не беше усетил присъствието ѝ.

*

Тъй като се беше смрачило вече, старата Лукена си стегна бохчата и започна да се изкачва по нанагорницето, за да се прибере. По средата на пътеката чу плясъка, извърна се и погледна в мрака към мястото, където беше свиращът.

- Оня Суравлис² ще да е – каза тя, понеже го познаваше. – Не му стига дето буди мъртвите с кавала си, ами и камъни в морето хвърля от нямане какво да прави... Жив дявол е той.

И продължи по пътя си.

И гемията все така продължаваше да плава безцелно из пристанището. И малкият пастир продължаваше да надува кавала си в тишината на нощта.

А тюленът, който беше дошъл в плитчината, намери малкото удавено телце на бедната Акривула и започна да обикаля около него и да го оплаква преди да започне вечерята си.

Песента на тюлена, която един стар рибар, вещ в безмълвния език на тюлените, преведе, звучеше горе-долу така:

*Тя беше Акривула,
внучка на старата Лукена.
Водорасли са ѝ булото,
раковини – зестрата...
А старата още оплаква
прежните си чеда.
Сякаш имат нявга свършек
патилата и теглото на света.*

---

1 Разтег (орυία) – мярка за дължина, съответстваща на разстоянието между разперени встрани ръце; в мореплаването един разтег е равен на 1,83 м. – Бел. пр.

2 Прозвището идва от *σουραβίλι* – кавал. – Бел. пр.

